

Inhoudsopgave

Voorwoord 7

Vreemdelingen in de wereld van de Bijbel 9

Bijbelpassages met toelichting

- 1 Een eigen graf in een vreemd land (Genesis 23) 29
- 2 Een buitenlandse overgrootmoeder (Ruth 1) 37
- 3 Genezing zoeken in een vreemd land (2 Koningen 5:1-15) 45
- 4 Gemengd gehuwd (Ezra 9:1-15) 53
- 5 Een vreemdeling, bij God te gast (Psalm 39) 61
- 6 Heb de vreemdeling lief als jezelf (Psalm 146) 69
- 7 Geef je identiteit niet op (Daniël 3:1-12) 77
- 8 Wie heeft gezorgd voor de vreemdeling?
(Matteüs 25:31-46) 85
- 9 Kruimels voor de honden (Marcus 7:24-30) 93
- 10 Niet-Joden mogen toetreden tot de kerk
(Handelingen 8:26-40) 99
- 11 Christenen als vreemdelingen en burgers van Gods rijk
(1 Petrus 2:11-17) 107

Extra informatie

'Vreemd' en 'vreemde' in het Oude Testament 35

Vreemdelingen in het Oude Testament 43

Daar komen de barbaren 51

Deportatiepolitiek	59
Diaspora	67
Uitingen van superioriteit	75
Josephus over de vreemdeling	83
Grieken en barbaren	91
De vreemdeling als voorbeeld	97
Een vreemdeling in Jeruzalem	105
De christenen als burgers van een nieuwe staat	111

Voorwoord

Van de markt tot het Binnenhof, en van de huiskamer tot de universiteit: overal wordt gesproken over vreemdelingen en asielzoekers. Vaak gaat het over de problemen en bedreigingen, soms ook over de kansen en uitdagingen.

Deze ogenschijnlijk moderne vragen kwamen ook in de tijd van de Bijbel aan de orde. Er woonden bijvoorbeeld vreemdelingen in Israël en vreemde volken vielen het land soms binnen. De vraag die leefde, was: hoe moet je omgaan met 'vreemden' in je land? Veel Joden woonden ook zelf (om allerlei redenen) in het buitenland. In het Nieuwe Testament krijgt 'vreemdelingschap' een andere dimensie: horen christenen nu eigenlijk bij het land en de samenleving waarin ze leven, of horen ze bij de 'hemelse' maatschappij? Zijn we zelf misschien vreemdeling?

Alle aspecten van vreemdelingschap die in de Bijbel aan de orde komen, worden kort besproken in de inleiding. Daarna volgen passages uit het Oude en Nieuwe Testament, waarin het expliciet gaat over 'vreemdelingschap'. Bij elke passage staat een toelichting van de tekst, gevolgd door een aantal begrips- en toepassingsvragen. De vragen zijn geschikt voor bijbelstudie, individueel of in een bijbelleesgroep. Alle bijbelteksten in het boek komen uit de Nieuwe Bijbelvertaling.

Vreemdelingschap is een groot thema in de Bijbel, en dat is het nu nog. Welke inzichten kunnen we opdoen over dit onderwerp dat ons allemaal raakt?

2 Een buitenlandse overgrootmoeder

Ruth 1

¹ In de tijd dat de rechters het volk leidden, brak er een hongersnood uit in het land. Een man trok daarom met zijn vrouw en zijn twee zonen weg uit Betlehem in Juda, om een tijdlang in de vlakte van Moab te gaan wonen. ² De naam van de man was Elimelech, die van zijn vrouw Noömi, en zijn twee zonen heetten Machlon en Kiljon; het waren Efratieten uit Betlehem in Juda. Toen ze in Moab waren aangekomen, bleven ze daar als vreemdeling wonen. ³ Na enige tijd stierf Elimelech, de man van Noömi, en zij bleef achter met haar twee zonen. ⁴ Zij trouwden allebei met een Moabitische vrouw. De naam van de ene was Orpa, die van de andere was Ruth. Nadat ze daar ongeveer tien jaar gewoond hadden, ⁵ stierven ook Machlon en Kiljon, en de vrouw bleef alleen achter, zonder haar twee zonen en zonder haar man.

⁶ Toen Noömi hoorde, daar in Moab, dat de HEER zich het lot van zijn volk had aangetrokken en dat het weer te eten had, maakte ze zich samen met haar twee schoondochters gereed om Moab te verlaten en terug te keren. ⁷ Samen met hen verliet ze de plaats waar ze gewoond had. Maar toen ze eenmaal op de terugweg waren naar Juda, ⁸ zei Noömi: 'Gaan jullie nu maar allebei terug naar het huis van je moeder.'

Moge de HEER zo goed voor jullie zijn als jullie voor mij en mijn gestorven zonen zijn geweest. ⁹ Moge hij ervoor zorgen dat jullie allebei geborgenheid vinden in het huis van een man,' en ze kuste hen. Toen barstten zij in tranen uit ¹⁰ en zeiden: 'Maar we willen met u terugkeren naar uw volk!' ¹¹ 'Ga terug, mijn dochters,' zei Noömi, 'waarom zouden jullie met mij meegaan? Kan ik soms nog zonen krijgen die jullie mannen kunnen worden?' ¹² Ga toch terug, want ik ben te oud voor een man. Zelfs al zou ik nog hoop koesteren, zelfs al sliep ik vannacht nog met een man en al bracht ik nog zonen ter wereld – ¹³ zouden jullie dan wachten tot ze groot zijn en je ervan laten weerhouden met een andere man te trouwen? Nee, mijn dochters, mijn lot is te bitter voor jullie; de HEER heeft zich tegen mij gekeerd.' ¹⁴ Opnieuw begonnen zij te huilen. Orpa kuste haar schoonmoeder vaarwel, maar Ruth week niet van haar zijde. ¹⁵ 'Kijk, je schoonzuster gaat terug naar haar volk en haar god,' zei Noömi, 'ga haar toch achterna!' ¹⁶ Maar Ruth antwoordde: 'Vraag me toch niet langer u te verlaten en terug te gaan, weg van u. Waar u gaat, zal ik gaan, waar u slaapt, zal ik slapen; uw volk is mijn volk en uw God is mijn God. ¹⁷ Waar u sterft, zal ook ik sterven, en daar zal ik begraven worden. De HEER is mijn getuige: alleen de dood zal mij van u scheiden!' ¹⁸ Noömi zag dat Ruth vastbesloten was om met haar mee te gaan en drong niet langer aan. ¹⁹ Zo gingen zij samen verder, tot in Betlehem.

Hun aankomst in Betlehem baarde veel opzien. Overal in de stad riepen de vrouwen: 'Dat is toch Noömi?' ²⁰ Maar ze zei tegen hen: 'Noem me niet Noömi, noem me Mara, want de Ontzagwekkende heeft mijn lot zeer bitter gemaakt.*' ²¹ Toen ik hier wegging had ik alles, maar de HEER heeft mij met lege handen laten terugkomen. Waarom mij nog Noömi noemen,

nu de HEER zich tegen mij heeft gekeerd, nu de Ontzagwekkende me kwaad heeft gedaan?’²² Zo kwamen ze samen terug uit Moab, Noömi en haar schoondochter Ruth, de Moabitische. Ze kwamen in Betlehem aan bij het begin van de gersteoogst.

* Noömi kan worden vertaald als ‘de gelukkige’ en Mara als ‘de bittere’.

Een buitenlandse overgrootmoeder

Het bijbelboek Ruth roept het beeld op van een idylle met een happy end in een landelijk decor. Maar wie goed leest, ziet dat het een verhaal is over het overleven van mensen in een marginale positie. Ruth en Noömi zijn vrouw, weduwe en beurtelings vreemdeling. Weduwen en vreemdelingen worden in de Bijbel nogal eens in één adem genoemd. Er wordt dan nadrukkelijk gesteld dat ze recht hebben op een behoorlijke behandeling. Dat dat niet vanzelfsprekend is, blijkt bijvoorbeeld uit Psalm 146, waarin God geprezen wordt als degene die zich het lot van wezen, weduwen en vreemdelingen aantrekt. Ruth beroept zich in hoofdstuk 2 op een van de rechten die armen en vreemdelingen hadden. Ze mochten verzamelen wat bij de oogst na het eerste maaien of plukken overbleef (zie Deut. 24:19-22). In hoofdstuk 3 en 4 spelen de wet op het zwagerhuwelijk (zie Deut. 25:5-10) en de wet op het losserschap (zie Lev. 25:25) een rol. Beide wetten zijn strikt genomen niet van toepassing op Boaz: Boaz is geen broer van de man van Ruth en ook niet de meest naaste verwant van Noömi. Het boek Ruth gaat niet over verplichtingen, maar over verantwoordelijkheid.

Elimelechs vertrek naar Moab is te verklaren als economische migratie. De redenen voor Ruths vertrek naar Juda zijn minder duidelijk. Noömi wijst er juist op dat er aan haar zijde niets te winnen valt. Ruth zelf geeft geen verklaring, maar ze toont zich in

korte felle zinnen vastbesloten. Het lijkt haar om de persoon van Noömi te gaan; de God van Israël neemt ze op de koop toe, al noemt ze hem wel bij zijn naam: JHWH, HEER. Noömi doet geen poging Ruth voor haar God te winnen, maar ziet haar liever teruggaan naar de god van Moab. De interpretatie van het boek Ruth als een bekeringsverhaal is dan ook nogal eenzijdig.

Het gemengde huwelijk wordt in dit bijbelboek in het geheel niet geproblematiseerd. Het vreemdelingschap van Elimelech en zijn gezin wordt in Ruth 1:2 expliciet vermeld. En Ruth wordt, zodra ze in Betlehem is, als 'de Moabitische' getypeerd (Ruth 1:22). Ook in de volgende hoofdstukken wordt haar afkomst steeds benadrukt, door de verteller (Ruth 2:2, 21), door de personages (Ruth 2:6; 4:5, 10) en door haarzelf (Ruth 2:10). Maar noch het huwelijk van Machlon en Kiljon in Moab, noch het huwelijk van Boaz met Ruth in hoofdstuk 4 wordt op enigerlei wijze afgekeurd.

Ruth is een goed geschreven verhaal. Het wordt in levendige scènes verteld met veel gevoel voor detail. Het zit vol expressieve dialogen die de personages karakteriseren. In hoofdstuk 1 uit Noömi zich in lange klagende zinnen, maar in de volgende hoofdstukken, als het tij lijkt te keren, wordt ze actiever en regisseert ze nuchter en weloverwogen. Ruth spreekt in hoofdstuk 1 fel en vastberaden, maar weet zich verderop in het verhaal als het nodig is, nederig op te stellen.

In het verhaal zijn veel thematische herhalingen en contrasten te vinden: personages, handelingen en woorden uit hoofdstuk 2 worden in hoofdstuk 3 herhaald of omgekeerd. Zo keert Ruths voorstel in Ruth 2:2 om naar het land te gaan om aren te lezen met een variatie terug in 3:3, waar Noömi voorstelt dat Ruth naar de dorsvloer gaat. In Ruth 2:5 vraagt Boaz naar Ruths identiteit, in 3:9 opnieuw. In hoofdstuk 4 komen motieven uit hoofdstuk 1 terug.

Ook de behandeling van de tijd in Ruth is kunstig. Het verhaal begint heel algemeen, 'in de tijd van de rechters', en vat vervolgens in Ruth 1:1-5 een periode van meer dan tien jaar samen. Daarna wordt ingezoomd op de reis en de aankomst in Betlehem. In hoofdstuk 2 en 3 staan een dag en een nacht in het oogstseizoen centraal. In hoofdstuk 4 verbreedt het verhaal zich weer naar zwangerschap en geboorte om ten slotte een verre vooruitblik naar David te bieden.

Vragen

- 1 Lees ook hoofdstuk 4 van Ruth. Welke elementen uit hoofdstuk 1 komen in hoofdstuk 4 terug?
- 2 Met welk argument laat Ruth zien dat ze echt met Noömi mee wil?
- 3 In het boek Ruth wordt de tijd versmald en later weer verbreed. Geldt er net zoiets voor de ruimte waarin het verhaal zich afspeelt?
- 4 Wat voor godsbeeld heeft Noömi? Wordt haar visie door het verhaal bevestigd?
- 5 Waarom zou Orpa wel terugkeren?
- 6 Het boek Ruth stelt problemen aan de orde die ook nu actueel zijn, maar de oplossingen zijn voor ons vreemd. Kan het verhaal ons nog iets leren?
- 7 Welke groepen hebben tegenwoordig een marginale positie in de maatschappij, zoals de wezen en de weduwen in de tijd van de Bijbel? Wat kunt u voor hen betekenen?
- 8 Noömi en haar gezin gaan als een soort economische vluchtelingen naar Moab. Zijn economische vluchtelingen ook welkom in ons land? Wanneer wel, en wanneer niet?